

MUSEUM
PANORAMA
MESDAG

Museum Panorama Mesdag

Lesbrief

bij de tentoonstelling
Ulrike Heydenreich.
Verlangen naar de verte

Inhoud

1. Inleiding
Ulrike Heydenreich & Museum Panorama Mesdag
2. Beschrijving museumles
3. Aansluiting bij het onderwijs
Lesdoelen
Kerndoelen
Aansluiting 'cultuuronderwijs op zijn Haags'
4. Voorbereiding en Lessuggesties
Voorbereiding voor museumbezoek
Lessuggesties na museumbezoek
5. Praktische tips en overige informatie
Praktische tips
Overige informatie museum
6. Bijlage

Een bezoeker bij het werk
Vondst 19 (2022)
van Ulrike Heydenreich.
Foto Jan-Kees Steenman

Ulrike Heydenreich
Vondst 19 (Pizzo Centrale), 2022
Historisch panorama, gevouwen.
70 x 70 cm
Foto Markus J. Feger

1. Inleiding

Ulrike Heydenreich & Museum Panorama Mesdag

Van 1 april tot en met 19 november 2023 is in Museum Panorama Mesdag de tentoonstelling Verlangen naar de verte te zien, met werk van de hedendaagse kunstenaar Ulrike Heydenreich (Düsseldorf, 1975). Bij deze tentoonstelling ontwikkelde het museum een museumles voor leerlingen van het VO over waarnemen, optische illusies, perspectief, landschap en identiteit.

Wie in de stad of in een dorp woont, vergeet misschien weleens dat er landschappen bestaan waar alleen maar de woeste natuur is. Afgelegen plekken, ongerept en onbekend. Volgens Ulrike Heydenreich zijn de besneeuwde bergen van het alpenlandschap hét voorbeeld van zo'n afgelegen plek. Schitterend en overweldigend, maar ook spannend en gevaarlijk. Ze is dan ook gefascineerd door de eerste Alpinisten die vanaf het eind van de 18e eeuw de bergen bedwongen. Hoe zie je de wereld van die hoogte? Welk panorama strekt zich uit om je heen? En hoe kun je die waarneming en ervaring overbrengen? In de tentoonstelling Verlangen naar de verte ontdek je hoe Heydenreich daar op creatieve wijze mee aan de slag is gegaan en zo haar eigen landschappen heeft gecreëerd.

Ook Hendrik Willem Mesdag (1831-1915) had een zwak voor een bepaald landschap. Hij was gefascineerd door het strand en de zee bij Scheveningen. Daar hadden in zijn tijd de vissers dagelijks te maken met wat de zee hen gaf en wat de zee nam. Hij wist dat dit landschap niet zou blijven zoals het was. De stad breidde uit, het vissersleven veranderde.

In een poging het toch te bewaren, schilderde hij, samen met zijn vrouw Sientje en een paar van hun vrienden, het Panorama - een 114,5 meter breed en 14,5 meter hoog schilderij van het strand, de zee, de duinen en het dorp Scheveningen zoals dat er in 1880 uitzag. Hoe kreeg hij het voor elkaar dat het lijkt alsof je werkelijk op de top van het Seinpostduin staat en tot aan de horizon om je heen kunt kijken?

Jonge bezoekers bij het
Panorama van Scheveningen.

Bezoekers bij het
Panorama van Scheveningen

2. Beschrijving museumles

Tijdens deze les onderzoeken de leerlingen het werk van Ulrike Heydenreich en Mesdags Panorama en experimenteren ze met waarneming, optische illusie en perspectief.

Op de tentoonstelling Verlangen naar de verte bekijken en bespreken de leerlingen het werk van Ulrike Heydenreich en reflecteren ze op haar thema's. De leerlingen onderzoeken hun blikveld en met een bolle spiegel onderzoeken en tekenen ze hun eigen omgeving. Deze ervaringen koppelen ze aan het werk van Heydenreich.

Ook wordt het Panorama bekeken en besproken. Wat zie je nu eigenlijk? En hoe is dit werk tot stand gekomen?

In het museumatelier gaan de leerlingen aan de hand van gerichte vragen bij zichzelf na hoe zij hun ideale landschap zien. Wat voor landschap inspireert hen en waar voelen zij zich thuis? In collagetechniek geven zij hier vorm aan. Met behulp van spiegeling/reflectie in een eenvoudige caleidoscoop ontstaat de illusie van een eigen gecreëerde wereld.

3. Aansluiting bij het onderwijs

Lesdoelen

- bekijken, bespreken, ervaren en bevragen van het Panorama Mesdag;
- bekijken, bespreken, ervaren en bevragen van het werk van Ulrike Heydenreich en haar inspiratiebronnen;
- bewust worden van de manier waarop je visueel waarneemt (vanuit één punt), de mogelijkheden en beperkingen daarvan en hoe je dit kunt manipuleren en weergeven;
- geïnspireerd worden door de kunst van Mesdag en Heydenreich
- nadenken over en creëren van een landschap dat aansluit bij je eigen identiteit
- ervaren van de werking van spiegeling en reflectie

Kerdoelen

Nederlands:

1. De leerling leert zich mondeling en schriftelijk begrijpelijk uit te drukken.

Mens en natuur:

30. De leerling leert dat mensen, dieren en planten in wisselwerking staan met elkaar en hun omgeving (milieu), en dat technologische en natuurwetenschappelijke toepassingen de duurzame kwaliteit daarvan zowel positief als negatief kunnen beïnvloeden.

Mens en maatschappij:

41. De leerling leert de atlas als informatiebron te gebruiken en kaarten te lezen en te analyseren om zich te oriënteren.

Kunst en cultuur:

48. De leerling leert door het gebruik van elementaire vaardigheden de zeggingskracht van verschillende kunstzinnige disciplines te onderzoeken en toe te passen om eigen gevoelens uit te drukken, ervaringen vast te leggen, verbeelding vorm te geven en communicatie te bewerkstelligen.
50. De leerling leert op basis van enige achtergrondkennis te kijken naar beeldende kunst, te luisteren naar muziek en te kijken en luisteren naar theater-, dans- of filmvoorstellingen.
52. De leerling leert mondeling of schriftelijk te reflecteren op eigen werk en werk van anderen, waaronder kunstenaars.

De les sluit aan bij alle vier de profielen van het Voortgezet Onderwijs.
(bron: SLO)

Aansluiting 'cultuuronderwijs op zijn Haags'

De les sluit aan bij het overkoepelende thema Identiteit.

Detail van het werk
Vondst 02 (Nebelhorn), 2020,
van Ulrike Heydenreich.
Foto door Jan-Kees Steenman.

Zaalopstelling van de
tentoonstelling
Ulrike Heydenreich.
Foto Jan-Kees Steenman.

4. Voorbereiding en Lessuggesties

Voorbereiding voor museumbezoek

- Met de leerlingen bespreken of zij bergen kennen, of misschien wel ervaring hebben met in de bergen zijn? Welke bergen, wat hebben zij daar gedaan (geklommen, gesport, etc)?
- Met de leerlingen bespreken of zij landkaarten kunnen lezen en of zij weten hoe bergen op kaarten te zien zijn (hoogtelijnen, windrichtingen, schaal, kleur, getallen en namen)?
- Met de leerlingen bespreken wat een panorama is?

Lessuggesties na museumbezoek

Dialogoog:

- Bespreken van het thema klimaatverandering en landschap. Scheveningen zoals Mesdag het in 1880 zag, met het strand en de omgeving, bestaat grotendeels niet meer. Was het belangrijk dat de Mesdags dit vastlegden? Wat leert of brengt het ons? Heeft het werk van Ulrike Heydenreich een zelfde soort betekenis? Wat zou jij willen bewaren?

Doe-opdrachten:

- Maak een kaart van het landschap dat je in het museum maakte. Hoe lopen de hoogtelijnen? Waar zijn paden, waar is bebouwing? Wat moet/kan je nog meer aangeven?
- Maak een maquette van het landschap dat je hebt gemaakt in 3D
- Maak van deze maquette vanuit verschillende perspectieven een foto (kikkerperspectief, ooghoogte (alsof je zelf in het landschap staat) en vogelperspectief

Lezen en kijken:

- Mocht u meer willen lezen met de leerlingen dan kan het boek dat bij de tentoonstelling is verschenen, met een interview met de kunstenaar en afbeeldingen van haar kunstwerken met toelichting, in de museumwinkel worden gekocht (14,50) of [hier](#) besteld worden.
- Eventueel bekijken: [film over de werkwijze van Ulrike Heydenreich](#) (15 minuten)
- Eventueel bekijken: [details van het Panorama van Mesdag](#)

5. Praktische tips en overige informatie

Praktische tips

Bij binnenkomst wordt u in de hal verwelkomd door twee museumdocenten.

Naast de leerkracht vragen we of er vanuit school ook een begeleider / ouder mee komt.

De groep wordt tijdens het bezoek opgesplitst in twee groepen. Het is fijn als u van tevoren al een indeling maakt.

Tijdens de les zullen de leerlingen een foto maken op een telefoon. Graag vooraf overleg en afspraken over maken met de leerlingen en de museumdocent, zodat het tijdens de les makkelijk is om hierop terug te grijpen.

Wij hebben een paar huisregels. Het kan prettig zijn voor uw leerlingen die van tevoren al een keer door te nemen:

1. Houd afstand van de schilderijen en kunstwerken, ze zijn kwetsbaar. Je mag ze daarom niet aanraken.
2. We lopen rustig door de zalen.
3. In het museum praten we rustig met elkaar.

Ulrike Heydenreich
Achter de spiegel, 2010/2023
object met spiegels
94 × 68 × 68 cm

6. Bijlage

Overige informatie museum

Doelgroep:

Voortgezet Onderwijs, met name MBO en pre-examenklassen HAVO, VWO

Duur: 75 min

Aantal leerlingen en begeleiding:

maximaal 30 leerlingen en 2 begeleiders.

Periode:

1 Mei – 19 nov 2023

Aanmelding:

Deze les is beschikbaar op donderdagen en vrijdagen tot 19 november, op aanvraag. Deadline voor aanmeldingen is 8 juli 2023.

Graag mailen maar Marije Beckers via info@panorama-mesdag.nl.

Openbaar Vervoer

Bus 22 en 24 en tram 1 stoppen in de buurt van Museum Panorama Mesdag. Wij raden u aan uw reis met het openbaar vervoer van tevoren te plannen bij de HTM of 9292OV zodat u altijd de actuele situatie weet.

Eigen vervoer

U kunt parkeren in de parkeergarage Mauritskade, direct naast Museum Panorama Mesdag aan de Zeestraat. Ook zijn er in de straat betaalde parkeerplekken.

Heeft u nog vragen over het bezoek of de inhoud van de les? Neem dan contact op met Marije Beckers, Museum Panorama Mesdag:

Telefoon: 070 310 66 65

E-mail: info@panorama-mesdag.nl

Bezoekadres

Museum Panorama Mesdag

Zeestraat 65

2518 AA Den Haag

panorama-mesdag.nl

Extra informatie voor de docent via de website

[Ulrike Heydenreich. Verlangen naar de verte](#)

Informatie voor de leerlingen over Ulrike Heydenreich

Ulrike Heydenreich is een Duitse kunstenares. Zij maakt zelf verzonden landschappen waar je vanaf een heel hoog of een heel laag standpunt naar lijkt te kijken. Ze zegt: “Ik ontwierp het Panorama Drawing Device, een apparaat om rondom kijkend een panorama te kunnen tekenen, net als Mesdag dat ooit deed op zijn eigen manier. Ik ging ermee naar verschillende plaatsen en tekende wat ik zag in 360 graden. Ik was nieuwsgierig om dat vast te leggen op papier.”

Ze gebruikt verder ook vaak oude kaarten of foto's van bergen (veel uit Zwitserland maar ook uit andere delen van de wereld) en bewerkt die in haar kunstwerken. Ze werkt met verschillende materialen, zoals met textiel, glas, of spiegels, maar het allerliefst maakt ze kunstwerken van papier.

Een bezoeker bij de
Panorama Drawing Device
van Ulrike Heydenreich.
Foto Jan-Kees Steenman

Hendrik Willem Mesdag,
Panorama van Scheveningen,
14 × 120 m, 1881.
Museum Panorama Mesdag

Informatie voor de leerlingen over het Panorama

Wie is de schilder van het Panorama eigenlijk? Hendrik Willem Mesdag wordt in 1831 in Groningen geboren en overlijdt in 1915 in Den Haag. Zijn vader is bankier, amateurschilder en verzamelaar van kunst. Hendrik krijgt naast zijn schoolopleiding ook tekenlessen. Na zijn school gaat hij het bankiersvak in, maar hij blijft tekenen voor zijn plezier. Hij trouwt met Sientje van Houten en als zij een grote erfenis van haar vader krijgt, stimuleert zijn vrouw hem op te houden met bankieren. Mesdag gaat beroepsmatig schilderen; hij is dan 35 jaar.

Een aantal Belgische ondernemers benadert Mesdag met het verzoek een “maritiem panorama” te maken. Er wordt gekozen voor het uitzicht vanaf het Seinpostduin, dat dreigde afgegraven te worden.

Al snel komt er in 1881 een zestienhoekig gebouw, eenvoudig van constructie, in de Zeestraat. Mesdag schildert daar met hulp van collega-schilders het grote panorama.

Mesdag is zeer gezien in het Haagse kunstleven. Hij is lange tijd voorzitter van Pulchri Studio, een kunstenaarsvereniging die nog steeds bestaat aan de Lange Voorhout. Hij organiseert veel tentoonstellingen en grote feesten voor Pulchri. Met zijn talent voor handel en geld lukt het hem om zijn eigen werk goed te verkopen, maar hij koopt ook veel werk van Haagse kunstenaars. Hij financiert bijvoorbeeld de verbouwing van de zalen in Pulchri. Mesdag werd op het eind van zijn leven uitgebreid geëerd. Hij beschouwde het panorama als een van zijn belangrijkste werken.